

บทวิจารณ์หนังสือ

“พระพุทธศาสนากับโลกธุรกิจ: การใช้หลักพุทธธรรมในการทำธุรกิจ บทสนทนาระหว่าง
 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กับ นายลอเรนส์ แวน เดน มิวเซนเบิร์ก
 แปล/เรียบเรียงโดย พินิตา อังจันทร์เพ็ญ

วรพินธ์ กุศลสมบุญ⁶

Vorapin Kusolsomboon

บทนำ

หนังสือชื่อ “พระพุทธศาสนากับโลกธุรกิจ : การใช้หลักพุทธธรรมในการทำธุรกิจ บทสนทนาระหว่าง
 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กับนายลอเรนส์ แวน เดน มิวเซนเบิร์ก” แปล/เรียบเรียงโดยคุณพินิตา อัง
 จันทรเพ็ญ บรรณาธิการบริหารวารสารเผยแผ่ธรรม “โพธิยาลัย” จัดพิมพ์เป็นธรรมทานโดยธรรมสภาในช่วง
 เทศกาลปีใหม่ เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 4 เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 มีความยาว 73 หน้า ในฐานะที่ผู้วิจารณ์
 เป็นนักธุรกิจ เป็นการไม่ยากที่จะหาหนังสือหลักธรรมเพื่อมาประยุกต์ใช้ในวงการ เป็นความอนุเคราะห์ของ
 คุณพินิตา อังจันทร์เพ็ญผู้ซึ่งได้อยู่ร่วมฟังการสนทนาครั้งนั้นและได้ถอดเทปมาเป็นหนังสือโดยการแปล/เรียบ
 เรียง ใช้วิธีสรุปหลักธรรมที่ พระพรหมคุณาภรณ์ สนทนากับนายลอเรนส์ แวน เดน มิวเซนเบิร์ก
 นักหนังสือพิมพ์/นักเขียนชาวเดนมาร์ก ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศฝรั่งเศส ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2547

นายลอเรนส์ แวน เดน มิวเซนเบิร์กได้อ่านหนังสือชื่อ Buddhist Economics และ A Constitution for
 Living เขียนโดยพระพรหมคุณาภรณ์ อ่านตำราของธิเบต ตำราของท่านพุทธทาส เขียนหนังสือเกี่ยวกับ
 พระพุทธศาสนา เคยสัมภาษณ์ท่านดาไล ลามะ แต่ท่านลังเลที่จะตอบคำถามเชิงธุรกิจ จึงได้มาขอความ
 กระจ่างจากพระพรหมคุณาภรณ์ ถึงแม้ท่านได้ออกตัวว่าไม่ถนัดเรื่องธุรกิจแต่ท่านก็หาคำตอบมาให้

เนื้อหาโดยย่อ

หนังสือเล่มนี้เริ่มต้นด้วยคำอวยพรจากพระพรหมคุณาภรณ์เมื่อหลายปีก่อน (ไม่ได้ระบุปี พ.ศ.) และ
 ต่อด้วยคำนำของทางสำนักพิมพ์ที่ขอขอบคุณคุณพินิตา อังจันทร์เพ็ญที่ได้มอบต้นฉบับแปลให้ธรรมสภา เพื่อ
 จัดพิมพ์เผยแผ่ ทางสำนักพิมพ์เล็งเห็นว่าในขณะที่โลกกำลังเจริญทางวัตถุอย่างมากนักธุรกิจ ขนาดใหญ่บาง
 รายก็ประกอบการแบบถูกต้องดีงาม ในขณะเดียวกันบางธุรกิจใหญ่ก็ทำตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบของมวล
 มนุษยชาติ คุณธรรมจึงจำเป็นอย่างมากสำหรับโลกธุรกิจ หนังสือเล่มนี้เป็นการถอดเทปบทสนทนาธรรม
 ภาษาอังกฤษโดยการสรุปแก่นธรรม ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรภาษาไทย มีการจัดสารบัญเนื้อเรื่องตาม
 เนื้อหาสนทนาเพื่ออำนวยความสะดวกว่า นายลอเรนส์ แวน เดน มิวเซนเบิร์ก อยู่ในระหว่างการเขียนหนังสือเล่ม
 หนึ่งเกี่ยวกับคุณค่า ข้อดีข้อเสีย จริยธรรมในการทำธุรกิจ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายว่าเศรษฐกิจเป็นส่วน

⁶ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย/Ph.D. Student Department of Buddhist Studies, Gradual School Mahachulalongkornrajavidyalaya
 University

Corresponding author, E-mail: vorapin007@hotmail.com

หนึ่งของสังคมไม่ใช่อยู่อย่างเอกเทศ และหลักเศรษฐศาสตร์ที่ดีควรนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีของมวลมนุษยชาติ และสังคม นักธุรกิจควรจะเรียนรู้ที่จะมีความสุขแบบที่พวกเขาไม่เคยรู้มาก่อน

ในพระพุทธศาสนามีความสุข 2 แบบ คือ “อามิสสุข” และ “นิรามิสสุข” ความสุขที่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกจากภายนอก 5 คือรูป รส กลิ่น เสียงและโผฏฐัพพะและความสุขที่ไม่ต้องพึ่งพาโดยมีศีล 8 เป็นดวงประทีปนำทางในขณะที่ศีล 5 เป็นเพียงการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบในสังคม ความสุขแบบอามิสสุขทำให้คนไทยมีแนวโน้มที่เป็นบริโภคนิยม คนไม่รู้ว่าอะไรเป็นการเป็นอยู่ที่ดีอย่างแท้จริง เช่น ใครมีอะไรก็ต้องมีตาม นี่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมซึ่งมาจากต้นหาของมนุษย์ที่ไม่มีวันสิ้นสุด มนุษย์ไม่สามารถแยกแยะ “การหาความสุข” กับ “การมีความสุข”

การมีความสุขเชื่อมต่อกับความมีอิสรภาพ มนุษย์ต้องมีอิสรภาพถึงจะสามารถเข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ ดุลยภาพของอิสรภาพทั้ง 4 คือ Physical Freedom, Social Freedom, Mental Freedom and Intellectual Freedom. อิสรภาพประการหลังนี้พระพรหมคุณาภรณ์แนะนำว่าต้องทำให้เกิดมีขึ้นในผู้บริโภคนิยมและอิสรภาพทั้ง 4 ชนิดนี้ควรจะต้องสมดุลกัน สมาธิภาวนา Meditation in Form คือการไปปฏิบัติธรรมอย่างเป็นทางการแบบมีระเบียบข้อบังคับเช่นการเข้าคอร์สปฏิบัติธรรม ส่วน Meditation in Substance คือ การที่เราสามารถจะปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลา แม้ในขณะที่เราทำงานหรือพักผ่อนก็มีสติอยู่เสมอ ถ้าปฏิบัติมากจนถึงขั้นเห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริงก็จะรู้จักปล่อยวางไม่เห็นแก่ตัว รู้จักทำเพื่อส่วนรวม สติและปัญญาจะช่วยทำให้คนเข้าใจว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ จะได้มีความสุขแบบไม่แบ่งความสุขไว้

กิจกรรม 3 ประการที่นักเศรษฐศาสตร์ควรทำคือไม่เป็นอันตราย ทำให้สังคมดีขึ้นและสุดท้ายเกื้อหนุนการพัฒนามนุษย์ ในพระพุทธศาสนามีเหตุและปัจจัย ตามหลักอภิปรัชญาปัจจัย มี 24 อย่าง และเหตุเป็นหนึ่งในปัจจัย “เอกการณวาท” เป็นมิจฉาทิฎฐิเพราะปัจจัยหนึ่งอาจนำไปสู่ผลหลายอย่าง ผลหลายหลากจากปัจจัยอันเดียว พระพุทธเจ้าเน้นเรื่องการมีกัลยาณมิตรที่ดี ต้องมีที่ปรึกษาที่เพื่อนที่ดี กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ ช่วงท้ายเล่มพระพรหมคุณาภรณ์ได้ตอบคำถาม “ปฏิจาสัมปทา” ว่าถึงแม้มีผู้รู้ให้ความเห็นแบบสองชาติสามชาติ ในความเห็นของท่านเกิดขึ้นตลอดเวลาเป็นการเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะเวลายาวนาน

บทวิจารณ์

ประเด็นที่ผู้วิจารณ์เห็นด้วย

1. เรื่องความสุข 2 แบบในพระพุทธศาสนา (หน้า 11) ผู้วิจารณ์เห็นว่า ความสุขแบบแรกคือความสุขที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้ง 5 ให้ได้มาซึ่งการครอบครอง “อามิสสุข” ถ้ามนุษย์เราขาดสิ่งเหล่านี้ จะรู้สึกเป็นทุกข์ขึ้นมาทันที ส่วน “นิรามิสสุข” เป็นความสุขที่ไม่ต้องพึ่งปัจจัยภายนอก เพราะ “นิรามิสสูตร” (ศึกษารายละเอียดใน, ส.สพ. (ไทย) 18/279/309-312) ว่าด้วยปิติและสุขที่อามิสและไม่มีอามิส เป็นพระสูตรที่แสดงให้เห็นว่าความสุขนั้น มีลักษณะเป็นความปิติ ความแช่มชื่นในใจ ละจากจากคุณ 5 มีนิเวศ 5 เป็นต้น ในการทำธุรกิจให้เกิดความสุขนั้นสามารถนำหลัก “สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว)” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/50) เพราะการให้ทาน การพูดจาอ่อนหวาน การประพฤติตนเป็นประโยชน์และการวางตนสม่ำเสมอ นั้น เป็นคุณธรรมสามารถสร้างความสุขให้กับธุรกิจได้เป็นอย่างดีทั้งเจ้าของธุรกิจรวมทั้งผู้ให้บริการด้วย

2. เรื่องศีล 5 เป็นหลักพื้นฐานเพื่อการพัฒนาสู่อิสรภาพ (หน้า 17) ผู้วิจารณ์เห็นว่า สอดคล้องกับ “อุโบสถวรรค” (ศึกษารายละเอียดใน, งบ.นวก. (ไทย) 23/18/467) การปฏิบัติตนเองให้อยู่ในศีล 5 ย่อมนำไปให้ผู้ปฏิบัติมีความเป็นตัวของตัวเอง ดำรงตนไว้ในความไม่ประมาท จะคิดจะทำการสิ่งใดๆ ย่อมสำเร็จ รวมทั้ง

การประกอบธุรกิจหากทุกฝ่ายยึดมั่นและดำรงตนเองอยู่ภายใต้หลักศีลธรรมแล้ว ย่อมเกิดประโยชน์สุขกับทุกฝ่ายได้เป็นอย่างดี

3. พระพรหมคุณาภรณ์ให้เหตุผลว่าควรแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในใจและความขัดแย้งที่เป็นอุปสรรคสู่เป้าหมาย ความสำเร็จในทางธุรกิจ ไม่ใช่เพียงการให้ในสิ่งที่สนองตัณหาของประชาชน แต่คือการสร้างความสุขสงบพร้อมเย็นให้เกิดขึ้นในหมู่มนุษย์ด้วย (หน้า 34) ผู้วิจารณ์เห็นว่าธุรกิจไม่ควรจะมุ่งเพียงผลกำไร แต่ควรคำนึงผลที่จะมีต่อสิ่งแวดล้อมด้วยดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับดิน น้ำ มลพิษทางอากาศโดยอาศัยหลัก “มหาปเทศ 4” (ศึกษารายละเอียดใน, วิ.ม. (ไทย) 5/305/139) เพื่อเป็นการตัดสินใจว่าอะไรควร อะไรไม่ควร สิ่งไหนควรทำ สิ่งไหน ไม่ควรทำ

4. การนั่งสมาธิควรจะทำในทุกเวลา ไม่ใช่เฉพาะเวลาเข้าคอร์สเท่านั้น (หน้า 40) ผู้วิจารณ์เห็นว่าเพราะควรกระทำเพื่อฝึกฝนให้ผู้ปฏิบัติมีสติอยู่กับสิ่งที่ทำตลอดเวลาและสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองโดยปราศจากการปรุงแต่งหรืออคติ ดังที่ปรากฏในสมาธิสูตร โรหิตัสสวรรค (ศึกษารายละเอียดใน, อง.จตุกก. (ไทย) 21/41/68)

5. เรื่อง Doctrine of Single Cause “เอกการณวาท” (หน้า 59) พระพรหมคุณาภรณ์ ให้ความเห็นว่า ผิด เหตุอย่างหนึ่งสามารถก่อให้เกิดหลายผลลัพธ์ได้ ผู้วิจารณ์เห็นว่า สามารถเข้าได้กับสถานการณ์ปัจจุบันในการผลิตวัคซีนต่อต้านโควิด โดยการผลิตวัคซีนเน้นเพียงเป้าหมายคือหยุดการเจริญเติบโต หรือฆ่าเชื้อไวรัส แต่ไม่ได้คำนึงถึงผลข้างเคียง ทำให้เกิด ภาวะล้มเหลวอดุดตันเป็นการคิดที่หวังเพียงประโยชน์อย่างเดียวโดยลืมนำคำนึงถึงผลเสียอื่นๆ ที่ตามมา ดังเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเรื่อง “เหตุปัจจัยในปฏิจลสมุปบาทและกรรม” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2548: 4)

ประเด็นที่ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกต

1. ชื่อหนังสือบนปก (พระพุทธศาสนากับโลกธุรกิจ: การใช้หลักพุทธธรรมในการทำธุรกิจ) และชื่อหนังสือในเล่ม (พระพุทธศาสนาในโลกธุรกิจ: การใช้พุทธธรรมในการทำธุรกิจ) ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตว่า ต่างกันเล็กน้อย ตัวเลขหน้าซ้ำในหนังสือซึ่งอาจจะมีผลคลาดเคลื่อนต่อการอ้างอิง ตัวเลขเริ่มจากเลข 5 คำอวยพรสิ้นสุดที่ 19 เริ่มต้นใหม่อีกครั้งในเนื้อหาจากเลข 17 จนถึงหน้า 72

2. พระพรหมคุณาภรณ์ตอบคำถามในมุมกว้าง ไม่ได้ลงลึกในรายละเอียด ในแง่ธุรกิจซึ่งผู้ฟังยังต้องไปตีความเองอีกมาก ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตว่า หนังสือเล่มนี้แต่ละเพียงเปลือก ไม่ได้ตอบคำถามโดยตรงในการนำไปใช้ในธุรกิจอย่างที่เป็นพระไตรปิฎกได้กล่าวไว้เช่นปาปนิกรรม 3 (อง.ติก. (ไทย) 20/20/163) โภควิภาค 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2557: 293) สันโดษ 3 (ขุ.ธ. (ไทย) 25/204/96) ทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2557: 130) บทความข้างในไม่ตอบโจทย์ชื่อเรื่องหนังสืออย่างลุ่มลึกชัดเจน

3. ผู้วิจารณ์เห็นว่า ควรมีการจัดทำและจัดสร้างหนังสือต่อยอดเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ โดยการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแยกเป็นประเด็นๆ เช่น หลักธรรมปาปนิกรรม เมื่อใช้กับธุรกิจแล้วเราสามารถแยกประโยชน์การใช้หลักธรรมสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจ บุคลากรในการทำงาน รวมทั้งผู้บริโภค บริโภค ในธุรกิจนั้น

ประโยชน์จากการอ่านหนังสือเล่มนี้

1. ได้เรียนรู้ศัพท์ภาษาอังกฤษเพิ่มเติมที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา
2. ทำให้ตระหนักรู้และเกิดจิตสำนึกในการใช้สื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์

3. หนังสือเล่มนี้ช่วยสร้างสิ่งใหม่ๆ ให้กับผู้อ่าน มีหลักการที่สำคัญๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้และได้ผลดีจริง เช่น ได้เรียนรู้ว่าการทำธุรกิจที่ดีไม่ควรทำเพียงเพื่อหวังผลกำไรอย่างเดียว ควรคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภค พัฒนาสังคมให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข และที่สำคัญเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

สรุป

ผู้แปล/เรียบเรียงมีเจตนาที่ดี มีจิตกุศลในการดำรงไว้ซึ่งแก่นธรรมของพระพรหมคุณาภรณ์ที่สนทนากับชาวตะวันตก ในรูปแบบไม่ซับซ้อน เพื่อเป็นการสืบสานพระพุทธศาสนาต่อไปถึงแม้ว่าพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) จะไม่ได้ตอบคำถามทั้งหมด เพราะคำถามค่อนข้างเยาะแหยะและกว้าง โดยเฉพาะช่วงสุดท้ายที่มีการสนทนาเรื่องปัจจุสมุปบาทเป็นส่วนมาก แต่ก็แสดงให้เห็นว่าหลักการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอากาสิโก ใช้ได้กับทุกเชื้อชาติบนโลกใบนี้เพราะไม่ว่าจะเป็นชาติไหนก็เลสของมนุษย์ โลก โกรธ หลงก็ไม่ต่างกัน ประเทศที่พัฒนาแล้วทางตะวันตกทางด้านวัตถุแต่ทางจิตใจยังแฝงไว้ด้วยความทุกข์ ความทุกข์ของมนุษย์บนโลกใบนี้จะสามารถเบาบางลงได้ด้วยการปฏิบัติจนถึงขั้นสามารถปล่อยวางและเห็นโลกตามความเป็นจริง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เทศนาธรรมตามสติปัญญาของผู้ฟัง ทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศสมกับเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพจากยูเนสโก

เอกสารอ้างอิง

- พนิตา อังจันทร์เพ็ญ. แปล/เรียบเรียง. (2548). *พระพุทธศาสนา กับโลกธุรกิจ : การใช้พุทธธรรมในการทำธุรกิจ* บทสนทนาระหว่าง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กับ นายลอเรนส์ แวน เดนมิวเซนเบิร์ก, 2548.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *เหตุปัจจัยในปัจจุสมุปบาทและกรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- _____. (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

หน้าปกหนังสือ “พระพุทธศาสนา กับโลกธุรกิจ: การใช้หลักพุทธธรรมในการทำธุรกิจ บทสนทนาระหว่าง
 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กับ นายลอเรนส์ แวน เดน มีวเซนเบิร์ก
 แปล/เรียบเรียงโดย พนิดา อัจฉรินทร์เพ็ญ